

Sipko A. den Boer

Voor wie horen wil

De woorden van Sjams van Tabriz,
de man die Rumi vleugels gaf

*Een volledig herziene bloemlezing uit
"Waar twee oceanen samenkomen"*

Vertaling uit het Perzisch en bewerking
Sipko A. den Boer

De bronvermeldingen bij de fragmenten van Sjams verwijzen naar de editie van de Maqalat-e Shams-e Tabrizi door Mohammed-Ali Muwahid. Het Romeinse cijfer geeft het deel aan; daarna volgen paginanummer en regelnummers. Zo betekent I, 140:21, 141:1-9: Deel I, pagina 140, regel 21 tot en met pagina 141, regels 1 tot en met 9.

Colofon

Voor wie horen wil - Sipko A. den Boer
©2026 Uitgeverij Panta Rhei en Sipko A. den Boer
ISBN 978.90.8840.2920
NUR 720/728

Vertaling uit het Perzisch en bewerking: Sipko A. den Boer
De oorspronkelijke vertaling kwam mede tot stand met Aleid C. Swierenga en Fraidon W. Hosainy.

Grafische vormgeving: FTP Focus to Prepress

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Sjams: het verborgen gezicht achter Rumi door Kader Abdolah	6
Voorwoord door Kabir Helminski	9
Inleiding	11
De woorden van Shams van Tabriz, een selectie uit "Waar twee oceanen samenkomen"	19
Epiloog: Veertig vonken van Sjams	190
Geraadpleegde werken	193

Sjams; het verborgen gezicht achter Rumi

door Kader Abdolah

Rumi staat centraal in het leven van de Perzische mens; ten eerste krijgen we zijn gedichten als het ware met de moeder-melk binnen, later maken we op school kennis met zijn poëzie en verdiepen we ons in zijn werk. Nog later, wanneer we verliefd worden, gebruiken we zijn gedichten om onze gevoelens voor onze geliefde te uiten. En nog later, wanneer bijvoorbeeld onze vader overlijdt, keren we ons tot de gedichten van Rumi op zoek naar woorden van verdriet en troost.

En dan, als je gedwongen wordt om je vaderland te verlaten en in een andere cultuur terechtkomt, krijgen de gedichten van Rumi opnieuw een andere betekenis. Dan ineens gaan zijn gedichten over verlies, verlangen en een terugkeer naar het vaderland.

Omdat Rumi zo verweven is met de identiteit van de Perzische mens en, daar kwam ik achter, ook met de mens in de algemene zin, heb ik een boek over zijn leven en werk geschreven. En aan het einde van dat boek, treedt Sjams even naar voren.

Eigenlijk begint het verhaal daar. Sjams ontmoet Rumi op de bazaar van de stad. Rumi gaat samen met een aantal van zijn volgelingen te paard naar de moskee. Sjams stapt op hem af, houdt het leidsel van zijn paard vast en stopt hem. Rumi vraagt verbaasd: “Wat doe je? Wie ben je?”

Deze ontmoeting betekent voor Rumi het begin van een revo-

lutie in zijn denken. Hij nodigt Sjams bij hem thuis uit. Rumi is op dat moment getrouwd, had kinderen en was een gerespecteerde religieuze leider. Ook had hij al honderden gedichten geschreven. Maar hij was niet gelukkig, hij was nog niet zichzelf. Dan gaan Sjams en Rumi naar de studeerkamer van Rumi, en ze komen voor veertig dagen en nachten niet naar buiten. Rumi's volgelingen zijn geschrokken; wat doen deze twee mannen daarbinnen, wat gebeurt er achter die gesloten deur?

Als ze uiteindelijk weer naar buiten komen, heeft er een revolutie plaatsgevonden. De dijk die de rivier van de poëzie van de echte mens Rumi tegenhield, is doorbroken en een nieuwe fase van zijn leven begint. Hij schrijft de mooiste gedichten; niet alleen uit de Perzische literatuur, maar uit de wereldliteratuur.

Maar nu laat ik Rumi even terzijde, want ik realiseerde me dat ik in mijn eigen boek eigenlijk niet genoeg aandacht heb besteed aan Sjams. Dat besef ik nu, nadat ik het manuscript van Sipko den Boer las. Sjams is in mijn boek aanwezig, maar tegelijkertijd afwezig. Ik heb Rumi sterk geportretteerd, maar Sjams niet. Hij komt niet werkelijk tot leven. Hij is aanwezig als naam, maar afwezig als persoon. Ik werd er stil van toen ik daar achter kwam. Waarom heb ik Sjams niet beter weergegeven in mijn eigen boek?

Ik begrijp nu dat dit te maken heeft met een taboe in de Perzische literatuur en cultuur. Want kijk: twee mannen gaan een kamer binnen en blijven daar veertig dagen en nachten samen. In de Perzische literatuur is bijna nergens een opmerking gemaakt over wat er achter die gesloten deur gebeurde. En wanneer er later over Rumi werd gesproken, verdween Sjams naar de achtergrond. Er zijn natuurlijk teksten over Sjams te vinden in de Perzische literatuur, maar die staan allemaal in de schaduw van Rumi.

En zonder dat ik me ervan bewust was, had ik dit beeld meegenomen in mijn eigen boek.

Toen ik dit boek, *Voor wie horen wil*, las, verbaasde ik mij erover dat ik de aspecten van Sjams die besproken worden, nooit eerder had opgemerkt. Plotseling kreeg Sjams voor mij een echte gestalte. Hij werd een mens; iemand met wijsheid, met een persoonlijkheid. Iemand die Rumi nodig had om te ontmoeten. Het is bijzonder dat zo'n boek in Nederland verschijnt, in de Nederlandse taal. Het is bijzonder dat iemand als Sipko den Boer moeite in dit boek gestopt heeft om Sjams zichtbaar te maken zoals hij werkelijk was.

Wat ik kan zeggen, is dat ik het waardeer. En juist hierin schuilt de waarde van culturele uitwisselingen, iets wat ik uit mijn eigen ervaring in ballingschap goed ken: vanuit een andere cultuur leer je niet alleen die cultuur kennen, maar ga je ook je eigen cultuur beter en dieper begrijpen. Zo heb ik Sjams beter leren kennen dankzij dit boek.

Persoonlijk was het voor mij interessant om dit boek in handen te krijgen en het taboe rondom Sjams, dat ook ik onbewust met mij meedroeg, te doorbreken. Ik wens de auteur en de uitgeverij veel geluk.

Kader Abdolah, auteur van *Wat je zoekt, zoekt jou*

VOORWOORD

door Kabir Helminski

Sjams van Tabrīz is een van de geheimzinnigste en misschien wel belangrijkste figuren in de geschiedenis van het soefisme. Zijn naam is eigenlijk alleen bekend geworden omdat hij degene was die Djelal-oed-Dīn Rumi, de grootste spirituele schrijver aller tijden, inwijdde in de diepste waarheid, waarna hij spoorloos verdween. Hij heeft zelf geen geschriften nagelaten en het enige wat we hebben is de Maqalat-e Sjams (De woorden van Sjams). Dat zijn de haastig neergeschreven notities van de gesprekken die Sjams in Konya met Mevlāna voerde.

Het verhaal over Rumi is echter niet compleet zonder Sjams. De meest vooraanstaande vertegenwoordiger van de weg van de spirituele liefde ontleent het vuur van zijn hartstocht geheel en al aan dit betrekkelijk korte contact met die strenge, raadselachtige man die uit het niets opdook en die in zijn leven maar één doel schijnt te hebben gehad - hij wilde zijn boodschap doorgeven aan één mens, die haar dan aan de hele mensheid kon overbrengen.

Er is al het nodige gezegd over de verandering die Rumi in Sjams aanwezigheid onderging, en niet alles wat er gezegd is, is waar. De mythe die zich niet al te lang geleden in het Westen rond Sjams ontwikkelde is duidelijk het gevolg van onze culturele projecties, waarin Sjams wordt afgeschilderd als een extatische 'wildeman', een doorn in het oog van de orthodoxie, dé grote grappenmaker van de mystiek, die tegen het ene heilige huisje na het andere trapt. Die hedendaagse legende over Sjams heeft zich ontwikkeld, onafhankelijk van de tot nu toe onbekende bronnen die misschien wel het ware verhaal vertellen. Het verhaal is ongetwijfeld in de wereld gekomen door de extatische periode in Rumi's poëzie die volgde op zijn vriendschap met Sjams. We hoeven echter helemaal geen

legendarische Sjams of legendarische Mevlāna in het leven te roepen. Proberen het echte verhaal rond deze historische figuren te begrijpen is al interessant genoeg.

Wat voor iemand was Sjams? Wat was zijn verhouding met Rumi? Welke vorm van spiritualiteit vertegenwoordigde hij? Wat kunnen we nu nog van hem leren?

Kabir Helminski, auteur van *Het wetende hart* en *Levend Soefisme*

De woorden van Sjams van Tabriz

**Een bloemlezing uit
"Waar twee oceanen samenkomen"
met een toelichting op elk fragment**

*Als iets gezegd moet worden
En de hele wereld pakt mij bij mijn baard
Omdat ze niet willen dat ik het zeg, zeg ik het toch.
Mijn woorden zullen degenen bereiken voor wie ze bedoeld zijn,
Ook al bereiken ze hen pas over duizend jaar.*

MAQALAT-E SJAMS II, 83:1-3

De eigenaar van de spiegel

Ik geef je een spiegel in handen.
Zie je daarin een gebrek, weet dan dat het
niet aan de spiegel ligt. Weet dat je jezelf in
de spiegel weerspiegeld ziet.
Zoek het gebrek bij jezelf en niet in de
spiegel. Kun je het niet bij jezelf leggen,
leg het dan bij mij,
niet bij de spiegel, want ik ben de
eigenaar van de spiegel.

(I, 70:6-9)

Toelichting

Vergelijk de hadīth, een overlevering van de Profeet: 'De gelovigen zijn een spiegel voor elkaar.'

In *Fīhi mā fīhi*, Gesprek F. 6, zegt Rumi iets soortgelijks: 'Als je een fout ziet in je broeder, ligt de fout die je in hem ziet eigenlijk bij jezelf. De wereld is als een spiegel waarin je jezelf weerspiegeld ziet. "De gelovigen zijn een spiegel voor elkaar." Ontdoe je van je eigen fouten, want wat je tegenstaat in een ander staat je ook tegen in jezelf.'

Ook in de *Masnavī* keert dit beeld terug. In Boek II zegt Rumi: 'In tijden van verdriet is de vriend een spiegel voor de ziel. Ziel, bewasem de spiegel niet, houd je adem voortdurend in, opdat er geen waas op de spiegel komt.' (*Masnavī* II, 30-31)

En in Boek VI: 'Toen ik jou zag, zag ik mezelf. Gezegend het effect van die spiegel. Toen ik jou zag, zag ik hoe absurd alles eigenlijk is - mijn geest werd ondergedompeld in luisterrijke heerlijkheid. Toen ik jou, geest van de wereld, zag, viel de liefde voor de aardse zon uit mijn ogen.' (*Masnavī* VI, 1083-85)

Vergelijk ook *Dīwān-e Sjams-e Tabrizī*, Ode F. 38, regel 8: 'Ik ben een spiegel, een spiegel, een mens van weinig woorden. Je ziet wat er in mij omgaat als je oog een oor wordt.'